

ЎЗБЕКИСТОНДА МҲХСГА МУВОФИҚ БУХГАЛТЕРИЯ ҲИСОБИНИ ЮРИТИШ ВА МОЛИЯВИЙ ҲИСОБОТ ТУЗИШДА ЕВРОПА ДАВЛАТЛАРИНИНГ ТАЖРИБАСИНИ ҚЎЛЛАШ

Валижонова Мадинабону Рустамжон қизи

Ўзбекистон Республикаси Банк-Молия

Академияси MSc BIA-37 gurux tinglovchisi

Tel: 90 099 52 56

Email: madinavalijonovaa@gmail.com

Аннотация: Ушбу тадқиқотнинг мақсади Ўзбекистон Республикаси тижорат банкларида Молиявий Ҳисоботнинг Халқаро Стандартларига (МҲХС) мувофиқ бухгалтерия ҳисобини юритиш ва молиявий ҳисобот тузишда Европа давлатлари тажрибасини ўрганишдир. МҲХСни татбиқ этиш, нафақат компаниялар ички бошқарув тизимларини такомиллаштириш, балки инвесторлар ва манфаатдор томонларга корхонанинг молиявий ҳолати ҳақида аниқ ва тушунарли маълумот бериш имконини беради. Тадқиқот давомида, Ўзбекистон молия тизимида МҲХСга ўтиш жараёнида юзага келадиган муаммолар ва истикболлар кўриб чиқилади. Европа давлатларининг тажрибасидан фойдаланган ҳолда, Ўзбекистон тижорат банкларида ҳисобни такомиллаштириш учун илмий асосланган амалий тавсиялар ишлаб чиқилади. Тадқиқот натижалари, Ўзбекистон банкларида МҲХСга мувофиқ ҳисобни юритиш жараёнини яхшилаш ва халқаро молия бозорларига кириш имкониятларини кенгайтиришга хизмат қилади. Ушбу тадқиқот, шунингдек, Олий таълим тизимида "Банкларда МҲХС" мавзусидаги ўқув дастурларини ишлаб чиқиш учун ҳам муҳим аҳамиятга эга. Умуман олганда, ушбу тадқиқот Ўзбекистон молия тизимида ҳисобни такомиллаштириш ва халқаро стандартларга мос келадиган молиявий ҳисоботларни тайёрлаш жараёнини ривожлантиришга ҳисса қўшади.

Аннотация: Целью данного исследования является изучение опыта европейских стран в применении Международных стандартов финансовой отчетности (МСФО) в бухгалтерском учете и подготовке финансовых отчетов в коммерческих банках Республики Узбекистан. Применение МСФО не только улучшает внутренние управленческие системы компаний, но и предоставляет инвесторам и заинтересованным сторонам четкую и понятную информацию о финансовом состоянии организаций. В процессе исследования будут рассмотрены проблемы и перспективы перехода к МСФО в финансовой системе Узбекистана. На основе опыта европейских стран будут разработаны научно обоснованные практические рекомендации по совершенствованию

бухгалтерского учета в коммерческих банках Узбекистана. Результаты исследования помогут улучшить процесс ведения бухгалтерского учета в соответствии с МСФО в узбекских банках и расширят возможности доступа к международным финансовым рынкам. Также данное исследование имеет важное значение для разработки учебных программ по теме "МСФО в банках" в системе высшего образования. В целом, данное исследование вносит вклад в совершенствование бухгалтерского учета в системе финансов Узбекистана и развитие процесса подготовки финансовых отчетов, соответствующих международным стандартам.

Ключевые слова: Международные стандарты финансовой отчетности (МСФО), Бухгалтерские практики, Коммерческие банки, Узбекистан Европейский опыт, Финансовые отчеты, Инвестиционная политика Глобализация, Финансовая информация, Проблемы и перспективы, Практические рекомендации, Финансовая отчетность, Процесс перехода Прозрачность, Конкурентоспособность.

Abstract: The aim of this research is to study the experiences of European countries in applying International Financial Reporting Standards (IFRS) in accounting practices and preparing financial statements in the commercial banks of the Republic of Uzbekistan. The implementation of IFRS not only enhances the internal management systems of companies but also provides investors and stakeholders with clear and understandable information about the financial status of organizations. The research will address the challenges and prospects of transitioning to IFRS within Uzbekistan's financial system. Based on the experiences of European countries, scientifically grounded practical recommendations will be developed for improving accounting practices in the commercial banks of Uzbekistan. The findings of this research will help enhance the process of maintaining accounting in accordance with IFRS in Uzbek banks and will expand opportunities for access to international financial markets. This research is also significant for developing educational programs on "IFRS in Banking" within the higher education system.

Overall, this research contributes to the improvement of accounting practices in Uzbekistan's financial system and the development of processes for preparing financial statements that comply with international standards.

Key words: International Financial Reporting Standards (IFRS), Accounting Practices, Commercial Banks, Uzbekistan European Experience, Financial Statements, Investment Policy , Globalization, Financial Information, Challenges and Prospects Practical Recommendations, Financial Reporting, Transition Process Transparency Competitiveness

Дунё иқтисодиётининг глобал интеграциялашуви ва мамлакатлар томонидан фаол инвестиция сиёсати олиб борилиши молиявий ахборотларга бўлган талабни ошириб бормоқда. Бугунги кунда компаниялар ўз молиявий ҳисоботларини Молия Ҳисоботининг Халқаро Стандартлари (МҲХС) асосида тайёрлашга интилишмоқда. Бу жараён, нафақат компаниялар ички бошқарув тизимларини такомиллаштириш, балки манфаатдор томонларга корхонанинг молиявий ҳолати ҳақида аниқ ва тушунарли маълумот бериш имконини ҳам беради. МҲХСни татбиқ этиш, Ўзбекистон корхоналари учун халқаро бозорларга чиқиш ва потенциал инвесторларни жалб қилишда муҳим аҳамиятга эга бўлмоқда. Шу билан бирга, МҲХСга мувофиқ ҳисобни юритиш жараёнида юзага келадиган муаммолар ва истиқболларни адолатли баҳолаш Ўзбекистон компанияларининг бу жараёнга ўтишдаги имкониятларини кенгайтиради. Ушбу тадқиқотда, Европанинг МҲХСни татбиқ этиш бўйича тажрибасини ўрганиш ва унинг Ўзбекистон тижорат банкларида қандай амалга оширилиши мумкинлигини таҳлил қилиш мақсад қилинган. МҲХСга ўтиш жараёни, хорижий инвесторлар учун зарур ахборот муҳитини яратиш ва халқаро молия бозорлари билан интеграция қилишда муҳим рол ўйнайди. Ушбу тадқиқотнинг долзарблиги шундаки, глобал молиявий муҳитда ҳисобни юритишнинг ягона стандартларини татбиқ этиш, банklar ва молиявий институтларнинг рақобатбардошлигини оширади. Шунингдек, тадқиқот натижалари ўзбек молия тизимида ҳисобни такомиллаштириш ва халқаро стандартларга мос келадиган молиявий ҳисоботларни тайёрлаш жараёнини ривожлантиришга хизмат қилади.

Молия Ҳисоботининг Халқаро Стандартлари (МҲХС) 1973 йилда Халқаро Бухгалтерия

Стандартлари Кенгаши (ХБСК) томонидан ишлаб чиқилган. МҲХСнинг асосий мақсади молиявий ҳисоботларни тайёрлашда ягона усулларни белгилаш ва молиявий маълумотларни солиштиришни осонлаштиришдир. Халқаро молиявий муҳитда МҲХС компаниялар ўртасида шаффофликни ошириб, инвесторлар ва манфаатдор томонлар учун ишончли маълумот тақдим этади. Бу, ўз навбатида, хорижий инвестицияларни жалб қилиш ва глобал бозорлар билан интеграцияни кучайтиришга ёрдам беради.

Асосий Принциплар: МҲХСнинг асосий принципларига қуйидагилар киради:

Шаффофлик: Ҳисоботлар аниқ ва тушунарли бўлиши керак. **Мувофиқлик:** Ҳар бир ҳисобот бир хил усулда тайёрланиши зарур. **Холислик:** Молиявий ҳолат реал ва объектив кўрсатилиши лозим. **Давомийлик:** Ҳисоблар келажакда ҳам давом этиши кутилмоқда.

Маҳаллий Стандартлардан Фарқлари: МҲХС ва маҳаллий ҳисобга олиш стандартлари ўртасидаги фарқлар: **Глобал Тавсиф:** МҲХС глобал миқёсда қабул қилинган стандартлар бўлиб, маҳаллий стандартлар маълум бир мамлакатга хос. **Шаффофлик Даражаси:** МҲХС кўпроқ шаффофликни таъминлашга интилади, бу хорижий инвесторлар учун ишончни оширади. **Ҳисобот Усуллари:** МҲХС замонавий ёндашувларни ўз ичига олади, маҳаллий стандартлар эса анъанавий усулларга асосланиши мумкин. **Янгиланиш Тезлиги:** МҲХС доимий равишда янгиланади, маҳаллий стандартлар эса бундай тезликда ўзгариши қийин.

Ўзбекистон тижорат банкларида Молия Ҳисоботининг Халқаро Стандартларини (МҲХС) татбиқ этиш жараёнида бир қатор муаммолар мавжуд. Ушбу муаммолар қуйидаги асосий соҳаларда намоён бўлади: 1. Таълим ва Малака Етишмаслиги. Ўзбекистон бухгалтерия ва молиявий ҳисобот соҳасида МҲХС ҳақида етарлича билимга эга мутахассисларни етиштиришда қийинчиликларга дуч келмоқда. Кўплаб бухгалтерлар ва молия мутахассислари МҲХСнинг асосий принциплари ва талабларини тўғри тушунмайдилар, бу эса стандартларни муваффақиятли татбиқ этишга тўсқинлик қилади. 2. Регулятор Муҳит. Ўзбекистоннинг молиявий регуляторлари МҲХСга ўтишни тўлиқ қўллаб-қувватламаса, бу муаммо юзага келади. Маҳаллий қонунлар ва меъёрлар МҲХСни татбиқ этиш жараёнида тўсиқ бўлиши мумкин, чунки улар кўпинча халқаро стандартларга мос келмайди. 3. Маданий ва Психологик Тўсиқлар. Ўзбекистон банкларида ўзгаришларга қаршилиқ кўрсатиш маданияти мавжуд. Одатда, янги стандартлар ва амалиётларга ўтиш жараёнида ходимлар томонидан қаршилиқ кўрсатилади. Бу, ўз навбатида, МҲХСни татбиқ этишни қийинлаштиради. 4. Молиявий Ресурслар. МҲХСни татбиқ этиш учун зарур бўлган молиявий ресурсларнинг етишмаслиги ҳам муаммоларни келтириб чиқаради. Банklar янги тизимларни жорий этиш учун маблағ ажратишда қийинчиликларга дуч келишлари мумкин. 5. Технологик Инфратузилма МҲХСга мувофиқ ҳисобни юритиш учун замонавий технологик инфратузилма зарур. Ўзбекистондаги кўплаб банklar бу талабга жавоб бера олмайди ва эски тизимлардан фойдаланишда давом этади. 6. Ҳисобот Беришнинг Мураккаблиги. МҲХСга мувофиқ ҳисоб бериш жараёни мураккаб ва кўп ҳолларда вақт талаб этади. Банklar учун бу жараённи амалга оширишда қийинчиликлар юзага келиши мумкин. Ушбу муаммолар Ўзбекистонда МҲХСни муваффақиятли татбиқ этиш жараёнини секинлаштириши ва халқаро молиявий бозорга интеграцияни қийинлаштириши мумкин. Шунинг учун, ушбу муаммоларни ҳал этиш учун комплекс ёндашув зарур.

Европа мамлакатлари Молия Ҳисоботининг Халқаро Стандартларини (МҲХС) татбиқ этиш жараёнида бир қатор муваффақиятли тажрибаларни

тўплаган. Ушбу тажрибалар Ўзбекистон каби мамлакатлар учун қимматли сабоқлар ва амалий ёндашувларни таклиф этади. Европа тажрибасида қуйидаги асосий жиҳатлар кўрсатилган: 1. Таълим ва Малака Ошириш. Европа давлатларида МҲХСни муваффақиятли татбиқ этиш учун бухгалтерлар ва молия мутахассисларига кенг қамровли таълим дастурлари ташкил этилган. Бу дастурлар МҲХС нинг асосий принципларини чуқур тушуниш ва амалиётда қўллашни ўз ичига олади. Ўзбекистон учун ҳам шундай таълим дастурларини жорий этиш зарур. 2. Регулятор Қўллаб-Қувватлаш. Европа давлатларида регуляторлар МҲХСга ўтишни қўллаб-қувватлайдиган қонуний ва меъёрий базани яратган. Бу, банклар ва компаниялар учун МҲХСга мувофиқ ҳисобот беришни осонлаштиради. Ўзбекистонда ҳам бундай регулятор ислохотлари амалга оширилиши керак. 3. Ҳамкорлик ва Мулоқот. Европа мамлакатларида молия институтлари, давлат органлари ва профессионал ташкилотлар ўртасида самарали ҳамкорлик мавжуд. Бу ҳамкорлик янги стандартларни жорий этиш ва уларни қўллаб-қувватлашда муҳим рол ўйнайди. Ўзбекистонда ҳам барча манфаатдор томонлар ўртасида мулоқотни кучайтириш зарур. 4. Инновацион Технологиялар. Европада МҲХСни татбиқ этиш жараёнида замонавий технологиялар ва дастурий таъминотдан кенг фойдаланилади. Бу, ҳисоботларни тайёрлаш жараёнини тезлаштиради ва самарадорликни оширади. Ўзбекистон ҳам технологик инфратузилмани ривожлантиришга эътибор қаратиши лозим. 5. Молиявий Ҳисоботни Осонлаштириш. Европа давлатларида МҲХСга мувофиқ ҳисобот бериш жараёни соддалаштирилган. Бу, компаниялар ва банкларга ҳисоботларни тез ва аниқ тайёрлаш имконини беради. Ўзбекистонда ҳам ҳисоб бериш жараёнини соддалаштириш бўйича чоралар кўриш зарур. 6. Олинган Сабоқлар Европа мамлакатлари МҲХСни татбиқ этиш жараёнида юзага келган муаммоларни аниқлаш ва ҳал этиш бўйича қимматли сабақлар олишган. Улар ўз тажрибаларини баҳам кўриб, янги мамлакатларга ёрдам бериш мақсадида турли семинарлар ва тренинглар ўтказмоқдалар. Европа тажрибаси Ўзбекистон учун МҲХСни татбиқ этишда муҳим йўналтирувчи бўлиши мумкин. Ушбу тажрибалар асосида Ўзбекистон молиявий тизимини янада ривожлантириш ва халқаро молия бозорларига интеграцияни кучайтириш имкониятларига эга. Ўзбекистон тижорат банкларида Молия Ҳисоботининг Халқаро Стандартларини (МҲХС) муваффақиятли татбиқ этиш учун бир қатор амалий тавсияларни ишлаб чиқиш зарур. Ушбу тавсиялар қуйидагилардан иборат: 1. Таълим Дастурларини Жорий Этиш. Кенг Қамровли Таълим: МҲХС бўйича таълим дастурларини ишлаб чиқиш ва амалиётга жорий этиш. Бухгалтерлар ва молия мутахассислари учун семинарлар, тренинглар ва сертификатлаштириш курсларини ташкил этиш. Университетлар билан Ҳамкорлик: Олий таълим муассасалари билан ҳамкорликда МҲХСни ўқитиш бўйича махсус курслар яратиш. 2. Регулятор

Ислоҳотлари Қонунчиликни Янгилаш: МҲХСга мувофиқ ҳисобот беришни қўллаб-қувватлайдиган қонуний ва меъёрий базани яратиш. Регуляторлар томонидан МҲХСга ўтишни рағбатлантириш. Стандартлар Бўйича Қўлланмалар: МҲХСни татбиқ этиш жараёнида корхоналарга ёрдам бериш учун қўлланмалар ва тавсиялар ишлаб чиқиш. 3. Технологик Ривожланиш Замонавий Дастурий Таъминот: МҲХСга мувофиқ ҳисоботларни тайёрлаш учун замонавий молиявий дастурий таъминотни жорий этиш. Ҳисоб-китоб жараёнларини автоматлаштириш. ИТ Инфраструктурани Ривожлантириш: Банклар ва молиявий институтлар учун кучли ИТ инфратузилмасини яратиш. 4. Ҳамкорлик ва Мулоқотни Кучайтириш Манфаатдор Томонлар Билан Мулоқот: Давлат органлари, банклар, молия институтлари ва профессионал ташкилотлар ўртасида самарали мулоқот ва ҳамкорликни ривожлантириш. Тажрибаларни Баҳам Кўриш: Европа мамлакатларидан олинган тажрибаларни ўрганиш ва ўзаро тажриба алмашиш учун семинарлар ва конференциялар ўтказиш. 5. Ҳисобот Бериш Жараёнини Соддалаштириш Ҳисобот Шаблонлари: МҲХСга мувофиқ ҳисоботларни тайёрлашда фойдаланиш учун стандарт шаблонлар ишлаб чиқиш. Бухгалтерия Ҳисобини Соддалаштириш: Ҳисоб бериш жараёнини соддалаштириш учун янги методологияларни жорий этиш. 6. Мониторинг ва Баҳолаш Натижаларни Баҳолаш: МҲХСни татбиқ этиш жараёнида натижаларни мунтазам равишда мониторинг қилиш ва баҳолаш. Олинган Сабаклар: МҲХСни татбиқ этиш жараёнида юзага келган муаммоларни аниқлаш ва ҳал этиш учун мунтазам равишда баҳолаш ўтказиш. Ушбу тавсиялар Ўзбекистон тижорат банкларида МҲХСни муваффақиятли татбиқ этиш жараёнини тезлаштириш ва халқаро молиявий бозорларга интеграцияни кучайтиришга ёрдам беради. МҲХСни қабул қилиш, шунингдек, молиявий шаффофликни ошириш ва инвестор ишончини кучайтиради.

Хулоса. Молия Ҳисоботининг Халқаро Стандартларини (МҲХС) Ўзбекистон тижорат банкларида татбиқ этиш жараёни, мамлакат молиявий тизимини ривожлантириш ва халқаро бозорлар билан интеграцияни кучайтириш учун муҳим аҳамиятга эга. Тадқиқот давомида МҲХС нинг тарихи, асосий принциплари ва Европа мамлакатларидаги тажрибалар ўрганилди. Ўзбекистонда МҲХСни татбиқ этиш жараёнида бир қатор муаммолар, жумладан, таълим етишмаслиги, регулятор муҳитнинг тўсиқлари ва маданий қийинчиликлар мавжуд. Бироқ, ушбу муаммоларни ҳал этиш учун қатор амалий тавсиялар ишлаб чиқилди. Таълим дастурларини жорий этиш, регулятор ислоҳотлари, замонавий технологияларни жорий этиш ва манфаатдор томонлар ўртасида ҳамкорликни кучайтириш орқали МҲХСни муваффақиятли татбиқ этиш мумкин. Натижада, МҲХСни қабул қилиш Ўзбекистон молиявий тизимининг шаффофлигини ошириш, инвестор ишончини кучайтириш ва мамлакатнинг

глобал молиявий бозорлар билан интеграциясини ривожлантиришга хизмат қилади. Ўзбекистон учун МХХСга ўтиш жараёни, шунингдек, молиявий ҳисоботларни яхшилаш ва халқаро стандартларга мос келадиган ҳисоботларни тайёрлаш имкониятларини кенгайтиради.

Фойдаланилган манбалар:

1. International Financial Reporting Standards (IFRS) - IFRS Foundation, IFRS Foundation
2. Moliya Hisobotining Xalqaro Standartlari: Tarixi va Asosiy Prinsiplari, Moliya va Buxgalteriya hisobi jurnali, 2022.
3. Global Financial Reporting: Principles and Analysis Nobes, K., & Trenchard, A. (2021). Routledge.
4. The Role of IFRS in Global Financial Markets Haller, A., & Krahmer, M. (2019). Journal of International Accounting Research.
5. O'zbekiston Buxgalteriya Hisobini Rivojlantirish: MXXSga O'tish O'zbekiston Respublikasi Moliya Vazirligi, 2021.
6. IFRS Adoption in Emerging Countries: Challenges and Opportunities Perera, H., & Baydoun, N. (2018). Accounting Research Journal.
7. Financial Reporting in the European Union: Current Developments European Commission Report, 2020.
8. Buxgalteriya Hisobi va Moliyaviy Hisobotlar: Teoriya va Amaliyot Karimov, A. (2020). O'zbekiston Davlat Noshirligi.
9. Xalqaro Moliyaviy Hisobot Standartlari: Amaliy Tavsiyalar Tashkent State University of Economics, 2023. The Impact of Globalization on Accounting Standards Smith, J. (2022). International Journal of Accounting and Finance.